

луг. Зокрема, працівники бібліотек виконували роботи, пов'язані з архівною та екскурсійною діяльністю, забезпечували функціонування громадських організацій.

1. Формування бібліотечно-інформаційних ресурсів

Фонди бібліотек наукових установ станом на 01.01.2018 р. налічували 8,283 тис. прим., у т. ч. іноземних видань – 2,480 тис. прим. Обмінні фонди становили 3 % від загальної кількості й налічували 268,3 тис. прим.

У 2017 р. до фондів бібліотек наукових установ надійшло 30,8 тис. прим. Понад 1 тис. прим. отримали три бібліотеки і до 100 прим. – 11 бібліотек. Найбільше видань надійшло до фондів бібліотек інститутів: археології – 1,3 тис. прим., держави і права – 1,4 тис. прим., історії України – 1,1 тис. прим.

У звітному році бібліотеки отримали 4,4 тис. іноземних видань (у 2016 р. 4,3 тис. прим.). Найбільше зарубіжної літератури отримали бібліотеки інститутів: археології – 347 прим., математики – 227 прим., Державного природознавчого музею – 250 примірників. Не отримали жодного зарубіжного видання 28 бібліотек.

Із 95 бібліотек 35 провели списання застарілої, маловикористовуваної та втраченої читачами літератури. Усього з фондів бібліотек наукових установ у звітному році було вилучено 61,4 тис. документів (у 2016 р. 20,8 тис.). Найбільше видань списали бібліотеки інститутів: фізичної хімії – 20 тис. прим., технічної механіки – 7,6 тис. прим. та ГАО – 9 тис. примірників.

За джерелами надходжень найбільшу частку становили дари – 13,3 тис. (44 %), передплата – 8,8 тис. (29 %), книгообмін – 4,6 тис. (15 %), купівля – 0,5 тис. (1 %), інші джерела – 3,0 тис. прим. (11 %). Як зазначено у звіті (найбільшої за штатом) бібліотеки Інституту літератури, надходження видань у 2017 р. становили: дари – 60 %, книгообмін – 30 % і передплата – 10 %. Найбільші за обсягом дарунки отримали бібліотеки інститутів: археології – 1155 прим.; держави і права – 807 прим., еволюційної екології – 695 прим.

Бібліотекам наукових установ було передано видання від учених, відомих діячів науки та культури. Український політичний та громадський діяч, народний депутат України I та II скликань Б. М. Горинь передав до бібліотеки Інституту українознавства власну книгозбірню у кількості 3450 прим. Колишній директор Інституту археології академік НАН України П. П. Толочко подарував бібліотеці 1155 прим. зі своєї приватної бібліотеки. Бібліотека Інституту фізики отримала в дар особисту бібліотеку вченого М. Г. Зубріліна (603 прим. видань із фізики, хімії, математики та медицини). 115 прим. отримала бібліотека Інститу-

ту відновлюваної енергетики від співробітника Ю. П. Морозова; 97 прим. бібліотека Інституту прикладної фізики від колишнього співробітника чл.-кор. НАН України В. І. Мірошниченка.

Співробітники установ, які працюють в інших країнах або виїжджають у відрядження за кордон, передають отримані видання до бібліотек. Зокрема, директор Інституту фізіології, академік НАН України О. О. Кришталь передав бібліотеці 18 прим. журналу «Neuroscience» та 9 монографій. Річний комплект журналу «Nature» передав бібліотеці ГАО академік НАН України Ю. І. Ізотов, 43 прим. іноземної періодики (5 найменувань) отримала бібліотека Інституту монокристалів. Журнал «Journal of Veterinary Research» декілька років поспіль у дар із Польщі отримує бібліотека Інституту мікробіології і вірусології, журнали «Annals of Oncology», «Tumori Journal» «Cancer World», «East European Scientific Journal» – бібліотека Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології. Завдяки міжнародному партнерству та ентузіазму Пітера Ліна (Нідерланди) бібліотека Інституту зоології отримала річні комплекти «Zoologische Mededelingen» та «Zoologische Verhandelingen». Бібліотека Інституту кріобіології та кріомедицини отримує журнал «CryoLetters», членом редколегії якого є співробітник установи, та журнал «Physiology News», виписаний співробітниками, котрі працюють за кордоном. П'ять назв зарубіжних журналів у дар отримала бібліотека Інституту органічної хімії, але всі не повний комплект.

Важливою складовою фондів бібліотек є **власні видання наукових установ**, які надходять до основного та обмінного фондів бібліотек, і завдяки книгообміну дають можливість отримати найнеобхіднішу вітчизняну та зарубіжну літературу. У 2017 р. бібліотеки отримали таких видань, зокрема інститути: кібернетики – 166 прим., регіональних досліджень – 91 прим., мистецтвознавства, фольклористики та етнології – 56 прим., фізіології – 40 прим.

У 2017 р. значно розширився книгообмін Радіоастрономічного інституту з вітчизняними та зарубіжними науковими установами, в результаті до фонду бібліотеки надійшло 74 прим. видань. Завдяки розповсюдженню власного журналу «Функціональні матеріали» бібліотека Інституту монокристалів отримала 57 прим. журналів по обміну з інших бібліотек. Бібліотека Інституту колоїдної хімії та хімії води здійснювала обмін з іншими установами, надсилаючи свій журнал «Химия и технология воды».

Продовжували надходити до бібліотек дисертації, автореферати дисертацій, препринти, наукові звіти, документи для службового користування. Такими видами документів поповнилися фонди бібліотек інститутів: монокристалів (20 дисертацій та 33 автореферати), українознавства (18 дисертацій та 66 авторефератів), регіональних досліджень (8 дисертацій і 167 ав-

торефератів), філософії (7 дисертацій, 63 автореферати). Завідувачка аспірантури Інституту проблем машинобудування передала до бібліотеки 165 авторефератів. Бібліотека Інституту економіки та прогнозування отримала 177 авторефератів дисертацій, бібліотека Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології – 137.

У звітному році бібліотеки наукових установ отримали видання за державними цільовими програмами – проектом «Наукова книга», що надходили від видавництв «Наукова думка» та «Академперіодика» за розпорядженнями Президії НАН України. Зокрема, бібліотека Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології за цим проектом отримала 516 прим. видань. Бібліотека Інституту монокристалів отримала від видавництва «Наукова думка» – 40 прим. видань та здійснювала розповсюдження видань цього видавництва серед бібліотек наукових установ м. Харкова. Як зазначено у звіті бібліотеки Інституту кріобіології і кріомедицини, видання за проектом «Наукова книга» становлять значну частку щорічних надходжень.

Вітчизняні видавництва, зокрема «Світогляд», «Обереги», безкоштовно передавали літературу до бібліотек. ТОВ «Друкарня Рута» передало в дар бібліотеці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології 160 прим. видань. Бібліотека Інституту демографії та соціальних досліджень отримала 12 прим. статистичних матеріалів із Держкомстату, бібліотека Інституту регіональних досліджень – 15. Статистичні збірники від Одеського управління статистики отримала бібліотека Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. Інститут енциклопедичних досліджень продовжує надсилати до бібліотек «Енциклопедію Сучасної України». У звітному році бібліотеки наукових установ НАН України отримали чергові 16-ий і 17-ий томи.

Для поповнення фондів профільними виданнями та літературою універсального змісту НБУВ у 2017 р. передала бібліотекам наукових установ 958 прим. видань. Відділ комплексного формування бібліотечних фондів НБУВ щорічно видає бібліографічний покажчик «Обмінний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» з метою інформування та безоплатного поширення видань серед бібліотек наукових установ. Електронну версію видання розміщено на сайті НБУВ для ознайомлення широкого кола партнерів та можливостей оформлення заявок дистанційно.

Важливим джерелом за кількістю надходжень документів є передплата у 2017 р. вона становила 8,8 тис. прим., або 29 %. Бібліотеки інститутів політичних і етнонаціональних досліджень, всесвітньої історії, колоїдної хімії та хімії води, механіки, технічної механіки повідомили, що змогли утримати передплату на рівні попередніх років. Лідерами з передплати за кількістю видань стали бібліотеки інститутів: фізико-хімічний – 44 назви;

проблем матеріалознавства – 43 назви, економіки та прогнозування – 31 назва. Зокрема, бібліотека Фізико-хімічного інституту передплатила 26 назв періодичних видань України та 18 назв із країн пострадянського простору. Бібліотека Інституту фізичної хімії передплатила 17 назв наукових журналів, з них 11 становили періодичні видання Росії, бібліотека Інституту кібернетики передплатила 12 назв російських журналів.

Реферативні журнали на CD отримали бібліотеки Національного ботанічного саду та Інституту електрозварювання. Низка бібліотек наукових установ передплачує український реферативний журнал «Джерело».

За браком коштів у 2017 р. не передплатили періодичних видань 20 бібліотек, серед них бібліотеки інститутів еволюційної екології, математики, металофізики, клітинної біології та генетичної інженерії, прикладної фізики, фізико-технологічного металів та сплавів, фізичної хімії, соціології, сходознавства, української мови, філософії, Криворізького ботанічного саду, Одеського археологічного музею, ФГІНТ та ін. Окремі бібліотеки повідомили, що в 2017 р. установами передплачувалися лише видання, необхідні для роботи бухгалтерії, відділів кадрів та планово-економічного.

Часткову допомогу бібліотекам з питань формування фондів надавали керівники установ, члени Інформаційно-бібліотечних рад та профспілкові комітети. Два популярні журнали на суму 835 грн. передплатив для бібліотеки профком ГАО, ще два журнали були передплачені за отримані кошти від здачі макулатури. За кошти державних підприємств «Радма», «Катек» та «Колоран» було передплачено 14 періодичних видань, з них 9 Російської Федерації для бібліотеки Інституту фізичної хімії. Профспілковий комітет Інституту фізіології рослин і генетики здійснив передплату періодичних видань для бібліотеки на суму 1899,00 грн.

У 2017 р. завдяки книгообміну бібліотеки наукових установ отримали 4633 прим. видань, що на 976 прим. більше ніж у 2016 р. Найбільшу кількість літератури за книгообміном отримали бібліотеки інститутів: відновлювальної енергетики – 518 прим., математики – 338 прим., Державного природознавчого музею – 292 прим.

На виконання розпоряджень і постанов Президії НАН України установи передавали свої видання для міжнародного книгообміну. Від редакцій наукових установ НАН України у 2017 р. було отримано 5,9 тис. прим. журналів, до бібліотек наукових установ було передано 1,9 тис. прим. документів. Зокрема, бібліотека Інституту математики отримала від НБУВ 338 прим. зарубіжних журналів, передала 465 прим. видань установи, бібліотека Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології отримала від НБУВ 35 прим., а передала 84 прим. видань, бібліотека Інституту географії отримала 30 прим. зарубіжних журналів та 4 книги.

У 2017 р. для закупівлі доступу до провідних світових баз наукової інформації на період з 01.09.2017 р. по 31.08.2018 р. були виділені кошти 35 установам НАН України до таких баз наукової інформації: Academic Search Complete (ASC); INSPEC; GreenFILE; Library, Information Science & Technology Abstracts (LISTA). Забезпечувався також доступ до наукометричної платформи Web of Science корпорації Clarivate Analytics. Проте, окремі установи нарікають на відсутність у передплачених БД повнотекстових ресурсів. Зокрема, бібліотека Інституту теоретичної фізики зазначила, що відсутність доступу до повних текстів журналів Американського Фізичного Товариства значно знизило використання зарубіжних БД, передплачених за бюджетні кошти.

Бібліотеки наукових установ, крім книгообміну з НБУВ, намагаються самостійно обмінюватися своїми виданнями як з вітчизняними установами, так і зарубіжними. Зокрема, бібліотека ФТІНТ завдяки книгообміну з науковими бібліотеками Німеччини, Польщі, Словаччини, Японії отримала сім назв зарубіжних журналів. Бібліотека ГАО продовжує отримувати зарубіжні журнали з Вірменії, Німеччини, Мексики, Словаччини та США. Завдяки колишній співробітниці Державного природознавчого музею С. Г. Бакаєвій до бібліотеки надійшло 215 прим. журналів з Інституту палеобіології Польської академії наук.

Бібліотека Інституту проблем машинобудування в обмін на журнал «Проблемы машиностроения» отримує періодичні видання від наукових установ, а з 2017 р. здійснює також обмін монографіями. Бібліотека Інституту металофізики завдячуючи книгообміну отримала 97 прим. видань, відправила партнерам 77 прим. Однак, окремі бібліотеки нарікають, що за відсутності коштів на пересилку літератури, книгообмін майже зупинився.

З метою поширення відомостей про зарубіжні періодичні видання, що надійшли з усіх джерел комплектування, НБУВ регулярно видає бібліографічний покажчик «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України».

Кількість документів, придбаних за кошти установ у 2017 р. становила 536 прим. (1 %) від загальної кількості документів, що надійшли упродовж року. Із 95 бібліотек наукових установ тільки 16 мали змогу купити окремі видання, причому 10 із них придбали від 1 до 10 видань. Традиційно найбільше літератури придбала бібліотека Інституту політичних і етнонаціональних досліджень – 347 примірників. За даними бібліотеки Радіоастрономічного інституту, за останні п'ять років вперше було придбано книги (6 назв, 8 примірників). Бібліотеки інститутів економіки та прогнозування, філософії, еволюційної екології придбали таблиці УДК.

У 2017 р. до бібліотек надійшло 63 документа на електронних носіях, от-

римали їх лише 9 бібліотек із 95. Найбільше – бібліотека ГАО – 27 CD та бібліотека Інституту електрозварювання – 23 CD РЖ «Сварка».

Працівники бібліотек брали активну участь у скануванні української періодики 1920–30-х років ХХ ст.

Продовжували поповнюватися обмінні фонди бібліотек. Найбільше видань було передано до обмінних фондів бібліотеками інститутів історії України – 3202 прим., археології – 2389 прим., мистецтвознавства, фольклористики та етнології – 1841 прим. Національного ботанічного саду – 1492 прим. Бібліотека Інституту політичних і етнонаціональних досліджень у 2017 р. провела перевірку, впорядкування та санітарну обробку обмінного фонду. Окремі бібліотеки згідно з наказами поширювали видання установ, що зберігаються в обмінних фондах до бібліотек вишів, організацій та установ відповідного профілю.

Питання комплектування бібліотечних фондів, зокрема передплата періодичних видань, використання доступу до зарубіжних БД розглядалися на засіданнях Інформаційно-бібліотечних рад інститутів біохімії, геології і геохімії горючих копалин, геотехнічної механіки, проблем міцності, фізіології.

Звіти про роботу бібліотек наукових установ НАН України у 2017 р. засвідчили, що вирішення проблем, пов'язаних з комплектуванням фондів потребують перш за все належного фінансування. Надходження видань, отриманих шляхом книгообміну та дарів не вирішують питань профільного формування фондів та інформаційного забезпечення наукових досліджень. Водночас, використання електронних ресурсів в багатьох бібліотеках є проблематичним у зв'язу з відсутністю сучасних комп'ютерів та доступу до Інтернету.

2. Збереження фондів

Бібліотечний фонд – основа діяльності кожної бібліотеки. Сукупність процесів прийому, обліку, технічного опрацювання, розміщення та збереження документів, сприяє правильній організації фонду для вирішення бібліотекою двох суперечливих завдань – активного використання фонду та забезпечення його тривалого зберігання.

Збереження бібліотечних фондів – один із важливих напрямів роботи бібліотеки, який передбачає реалізацію таких сфер діяльності:

- організацію обліку бібліотечного фонду та його перевірку;
- забезпечення збереження документів під час опрацювання та використання;
- проведення роботи з боржниками: